

عنوان پژوهش:

بررسی وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان شاخه کار دانش

پژوهشگر: دکتر نعمت اله متین

ناظر: مهندس عبدالحسین نفیسی

زمان اتمام طرح: شهریور ۱۳۹۷

سفارش دهنده: معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش

بیان مسئله

از اجرای برنامه شاخه کاردانش، به عنوان برنامه و شیوه‌ای نو از آموزش‌های مهارتی حدود ۲۴ سال می‌گذرد و در حال حاضر حدود ۲۰/۵ درصد دانش‌آموزان دوره متوسطه در این شاخه تحصیل می‌کنند. یک نظام آموزشی کارآمد همیشه باید از وضعیت فارغ التحصیلان به ویژه میزان اشتغال آنان مطلع باشد و با گرفتن بازخورد مناسب و مستمر به بازنگری در برنامه خود بپردازد. در واقع، کمیت و کیفیت اشتغال دانش‌آموختگان نظام آموزش فنی و حرفه‌ای بسیار مورد توجه است. وضعیت فارغ التحصیلان هر نظام آموزشی در راستای ارزیابی برون داد‌های آن تا آن حد اهمیت دارد که از طریق آن میتوان در باره ادامه برنامه و تعدیل یا توقف آن به قضاوت پرداخت. هر چند به صورت مطلق نمی‌توان گفت که آموزش‌های کار دانش منجر به اشتغال فارغ التحصیلان این شاخه نشده است، اما در مورد میزان اشتغال و انطباق رشته تحصیلی با شغل‌های جدیدی وجود دارد. یافته‌های مطالعات انجام شده تا کنون، بر نامطلوب بودن اشتغال فارغ التحصیلان شاخه کار دانش دلالت دارند، اما از زمان انجام این مطالعات بیش از ۱۰ سال گذشته است و اغلب این مطالعات در اثر محدود بودن دامنه و معرف نبودن نمونه آماری از قابلیت تعمیم برخوردار نیستند. از طرف دیگر برای بعضی از کارشناسان و پژوهشگران این پرسشها نیز وجود دارد که وضعیت موجود اشتغال فارغ التحصیلان کاردانش چگونه است؟ در مقام مقایسه، آیا اشتغال فارغ التحصیلان شاخه کاردانش با اشتغال فارغ التحصیلان شاخه نظری و افراد گروههای زیر دیپلم هم سن آنها از وضعیت بهتری برخوردار است؟ دریافت پاسخ چنین پرسشهای مطرح شده می‌تواند برای برنامه ریزان و مدیران حوزه کاردانش مفید و موثر باشد. بنا بر این، برای ارائه تصویر روشن و واقعی از وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان شاخه کار دانش و میزان تحقق آن به شواهد پژوهشی جدیدی نیاز داریم. با درک این نیاز، مطالعه حاضر برای ارائه شواهد علمی کافی از وضعیت شغلی فارغ التحصیلان شاخه کاردانش اجرا شده است.

سئوال های پژوهش

- ۱- وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان مرد شاخه کاردانش در رشته های «الکترونیک صنعتی»، «تعمیر موتور خودرو» و «تعمیر موتور تراکتور» چگونه است؟
- ۲- وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان زن شاخه کاردانش در رشته های «خیاطی»، «گرافیک کامپیوتر و کشت گیاهان دارویی» چگونه است؟
- ۳- وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان زن و مرد شاخه نظری چگونه است؟
- ۴- آیا میزان اشتغال فارغ التحصیلان مرد و زن شاخه کاردانش با میزان اشتغال فارغ التحصیلان گروه همسال شاخه نظری تفاوت دارد؟
- ۵- آیا میزان اشتغال فارغ التحصیلان شاخه کاردانش با میزان اشتغال گروه همسال زیر دیپلم تفاوت وجود دارد؟
- ۶- عوامل موثر در اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان شاخه کار دانش کدامند؟

روش پژوهش

روش پژوهش، با توجه به ماهیت آن از نوع توصیفی است که به شیوه پیمایشی انجام شده است و از نوع هدف کاربردی است.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش به شرح موارد زیر است:

۱. فارغ التحصیلان مرد و زن شاخه کار دانش وزارت آموزش و پرورش در سالهای ۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ در شش رشته، «الکترونیک صنعتی»، «تعمیر موتور خودرو»، «تعمیر موتور تراکتور» برای مردان و «خیاطی»، «گرافیک کامپیوتر» و «کشت گیاهان دارویی» برای زنان است.
۲. فارغ التحصیلان زن و مرد شاخه نظری در رشته های ریاضی، تجربی و انسانی در سالهای تحصیلی ۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ وزارت آموزش و پرورش.
۳. گروه همسال فارغ التحصیلان (۲۴-۲۰ ساله) زیر دیپلم. این گروه کسانی هستند که در گذراندن دوره متوسطه ناموفق بوده و ترک تحصیل کرده اند.
۴. مدیران هنرستانها، کارشناسان داخل و خارج از آموزش و پرورش و نمایندگان بخش اشتغال.

نمونه آماری و شیوه نمونه گیری

الف - نمونه آماری فارغ التحصیلان شاخه کار دانش:

در هر استان برای هر رشته ۴۸ نفر که در مجموع برای ۶ رشته و در پنج استان تعداد ۱۴۴۰ نفر به عنوان نمونه آماری شناسایی شدند که از این تعداد (۶۹۷ نفر مرد) و (۷۴۳ نفر زن) می باشند. توزیع کمی نمونه ها

براساس نسبت‌های خاص و جنسیت و امکان شناسایی فارغ‌التحصیلان از مرکز استان و شهرهای تابعه انجام شد.

ب- نمونه آماری فارغ‌التحصیلان شاخه نظری (رشته‌های ریاضی، تجربی و انسانی) با حد اقل نمونه مورد نیاز (۱۵ نفر) و در نظر گرفتن جنسیت، ۳۰ نفر و از هر رشته ۳۰ نفر (در مجموع پنج استان کشور ۴۵۰ نفر با توجه به میزان دسترسی انتخاب شدند).

ج- برای گروه همسال ۲۴-۲۰ ساله زیر دیپلم نمونه‌گیری خاصی وجود ندارد. اطلاعات مربوط به وضعیت بیکاری و اشتغال آنها از مرکز آمار اخذ گردید تا امکان مقایسه نسبت اشتغال و بیکاری فارغ‌التحصیلان کار دانش با آنها (ترک تحصیل کنندگان زیر دیپلم) به عنوان نمونه مقایسه مورد استفاده قرار گیرد.

د- نمونه‌گیری مدیران هنرستانها بصورت هدفمند انجام شد. ۱۲ نفر مدیر زن و ۱۸ نفر مدیر مرد به صورت نیمه ساختاریافته مورد مصاحبه قرار گرفتند. نمونه‌گیری کارشناسان داخل و خارج از آموزش و پرورش و نمایندگان بخش اشتغال نیز بصورت هدفمند انجام شد و تعداد ۲۹ نفر مرد و ۱۱ نفر زن مورد مصاحبه قرار گرفتند.

ابزارهای گردآوری داده‌ها

برای جمع‌آوری داده‌ها از دو نوع پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. پرسشنامه‌ها برای دریافت اطلاعات از فارغ‌التحصیلان شاخه کار دانش و نظری بکار گرفته شد. برای حصول از روایی پرسشنامه‌ها از نظرات افراد متخصص استفاده گردید. تعیین پایایی پرسشنامه‌ها از طریق بازآزمایی صورت گرفت و اعتباری در حدود ۹۰ درصد برای این تحقیق بدست.

در مورد مدیران هنرستانها و صاحب‌نظران و کارشناسان داخل و خارج از آموزش و پرورش مصاحبه به عمل آمد برای استخراج پاسخ مصاحبه‌ها از روش تحلیل کیفی استفاده شد. برای تعیین روایی محتوای فرم مصاحبه‌ها، چهارچوب مصاحبه در اختیار تعدادی از برنامه‌ریزان و کارفرمایان و کارشناسان آگاه قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحات پیشنهادی آنان، فرم مصاحبه، نهایی شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش، شیوه تحلیل داده‌ها متناسب با نوع مقیاس اندازه‌گیری و نوع سوال پژوهش انتخاب شد و برای داده‌های جمع‌آوری شده از روش مناسب آماری استفاده به عمل آمد. برای تحلیل داده‌های کمی از نرم افزار **ssps** استفاده شد.

یافته های پژوهش

۱- وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان کاردانش به تفکیک جنسیت

ج

جمع	در حال حاضر وضعیت شما چگونه است؟						
	در حال تحصیل	سربازی	بیکار	شاغل			
683	180	0	444	59	فراوانی	زن	جنسیت فارغ التحصیلان
100%	26.4%	0.0%	65.0%	8.6%	درصد		
700	114	130	290	166	فراوانی	مرد	
100%	16.3%	18.6%	41.4%	23.7%	درصد		
1383	294	130	734	225	فراوانی	جمع	
100%	21.3%	9.4%	53.1%	16.3%	درصد		

مشاهده می شود (۱۶,۳ درصد) فارغ التحصیلان شاخه کاردانش شاغل و (۵۳,۱ درصد) آنها بیکار، (۲۱,۳ درصد) در حال تحصیل و (۹,۴ درصد) در حال سربازی بوده اند.

اشتغال مردان (۲۳,۷ درصد) از اشتغال زنان (۸,۶ درصد) بیشتر بوده است. بیکاری در زنان (۶۵ درصد) از بیکاری در مردان (۴۱,۴ درصد) بیشتر است. همچنین ادامه تحصیل زنان (۲۶,۴ درصد) در برابر مردان (۱۶,۳ درصد) بیشتر بوده است. براساس آزمون، اشتغال مردان بیش از زنان مورد تایید است.

۲- وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان زن به تفکیک رشته تحصیلی

جمع	در حال حاضر وضعیت شما چگونه است؟				زن	
	در حال تحصیل	بیکار	شاغل			
212	66	133	13	فراوانی	گرافیک،	رشته تحصیلی دیپلم
100%	31.1%	62.7%	6.1%	درصد	کامپیوتر	
200	43	136	21	فراوانی	خیاطی ...	
100%	21.5%	68.0%	10.5%	درصد		
249	66	164	19	فراوانی	کشت گیاهان داروئی	
100%	26.5%	65.9%	7.6%	درصد		
661	175	433	53	فراوانی	جمع	
100%	26.5%	65.5%	8.0%	درصد		

متناسب با جدول مشاهده میشود، در مجموع شاغلین زن در رشته های گرافیک، کامپیوتر خیاطی و کشت گیاهان داروئی. (۸ درصد)، مجموع بیکاران (۶۵,۵ درصد) و مجموع افراد در حال تحصیل در دانشگاه (۲۶,۵ درصد) هستند. اشتغال زنان در رشته خیاطی با (۱۰,۵ درصد) از دیگر رشته ها بیشتر است. بعد از آن بترتیب اشتغال در رشته کشت گیاهان داروئی با (۷,۶ درصد) و گرافیک کامپیوتر با (۶,۱ درصد) قرار دارند. بیشترین بیکاری در رشته خیاطی با (۶۸ درصد) و بعد از آن بترتیب، کشت گیاهان داروئی با (۶۵,۹ درصد) و گرافیک کامپیوتر با (۶۲,۷ درصد) قرار دارند. بیشترین ادامه تحصیل زنان در رشته گرافیک

کامپیوتر با (۳۱,۱ درصد) و کمترین آن در رشته خیاطی با (۲۱,۵ درصد) بوده است. اشتغال و بیکاری در رشته خیاطی به ترتیب با (۱۰,۵ درصد و ۶۸ درصد) از دیگر رشته ها بیشتر است. براساس نتایج آزمون، تفاوت وضعیت اشتغال فارغ التحصیل کار دانش زن در رشته های مورد مطالعه معنی دار نیست .

۳- وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان مرد به تفکیک رشته تحصیلی

جمع	در حال حاضر وضعیت شما چگونه است؟						
	تحصیل	سربازی	بیکار	شاغل			
216	37	38	74	67	فراوانی	تعمیر	رشته
100%	17.1%	17.6%	34.3%	31.0%	درصد	موتور خودرو	تحصیلی
215	37	39	91	48	فراوانی	الکترونیک	دیپلم
100%	17.2%	18.1%	42.3%	22.3%	درصد	صنعتی	
217	28	47	107	35	فراوانی	تعمیر موتور	تراکتور
100%	12.9%	21.7%	49.3%	16.1%	درصد	تراکتور	
648	102	124	272	150	فراوانی		جمع
100%	15.7%	19.1%	42.0%	23.1%	درصد		

متناسب با جدول شماره ۲۱، مشاهده می شود مجموع شاغلین مرد در رشته های تعمیر موتور خودرو، الکترونیک صنعتی و تعمیر موتور تراکتور (۲۳,۱ درصد)، مجموع بیکاران (۴۲ درصد)، مجموع فارغ التحصیلان در حال تحصیل در دانشگاه (۱۵,۷ درصد) و مجموع افراد در حال خدمت سربازی (۱۹,۱ درصد) میباشند. اشتغال مردان در رشته تعمیر موتور خودرو با (۳۱ درصد) از دیگر رشته ها بیشتر است. بعد از آن بترتیب اشتغال در رشته الکترونیک صنعتی با (۲۲,۳ درصد) و تعمیر موتور تراکتور با (۱۶,۱ درصد) قرار دارند. بیشترین بیکاری در رشته تعمیر موتور تراکتور با (۴۹,۳ درصد) و بعد از آن بترتیب الکترونیک صنعتی با (۴۲,۳ درصد) و تعمیر موتور خود رو با (۳۴,۳ درصد) قرار دارند. بیشترین ادامه تحصیل مردان در رشته الکترونیک صنعتی با (۱۷,۲ درصد) و کمترین آن در رشته تعمیر موتور تراکتور با (۱۲,۹ درصد) بوده است. براساس نتایج آزمون، وضعیت کنونی فارغ التحصیلان مرد در رشته های مورد مطالعه معنی دار است.

۳- وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان شاخه نظری

در این پژوهش شاغل کسی است که تحصیلات دوره متوسطه خود را در یکی از سالهای ۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ در شاخه نظری و در یکی از رشته های «انسانی، تجربی و ریاضی» به اتمام رسانیده و بنا به اعلام خودش مشغول بکار شده است.

وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان نظری به تفکیک جنسیت

جمع	وضعیت کنونی				فرزانی	زن	جنسیت فارغ التحصیل
	شاغل هستم	در حال تحصیل هستم	بیکار هستم	در حال خدمت سربازی			
242	21	132	85	0	فرزانی	زن	
100%	8.7%	54.5%	35.1%	0.0%	درصد		
198	19	117	29	33	فرزانی	مرد	
100%	9.6%	59.1%	14.6%	16.7%	درصد		
436	40	249	114	33	فرزانی	جمع	
100%	9.2%	57.1%	26.1%	7.6%	درصد		

در جدول مشاهده می شود در مجموع (۹,۲ درصد) از فارغ التحصیلان شاخه نظری شاغل هستند. بیشتر فارغ التحصیلان در این شاخه در حال تحصیل بوده اند (۵۷,۱ درصد) و (۲۶,۱ درصد) بیکار و (۷,۶ درصد) در حال خدمت سربازی بوده اند. نسبت بیکاری در زنان فارغ التحصیل نظری ۳۵,۱ درصد و برای مردان ۱۴,۶ درصد بوده است. نسبت اشتغال برای زنان (۸,۷ درصد) و برای مردان (۹,۶ درصد) بوده است.

۴- مقایسه وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان کار دانش و نظری

مقایسه وضعیت کنونی فارغ التحصیلان کار دانش و نظری

جمع	در حال حاضر وضعیت شما چگونه است؟				فرزانی	کار دانش	شاخه
	تحصیل	سربازی	بیکار	شاغل			
1424	304	141	749	230	فرزانی	کار دانش	
100	21.3	9.9	52.6	16.2	درصد		
457	259	38	119	41	فرزانی	نظری	
100	56.7	8.3	26.0	9.0	درصد		
1881	563	179	868	271	فرزانی	جمع	
100	29.9	9.5	46.1	14.4	درصد		

در جدول مشاهده می شود، در حال حاضر، فارغ التحصیلان شاخه کار دانش بیش از فارغ التحصیلان شاخه نظری شاغل بوده اند (۱۶,۲ درصد در مقابل ۹ درصد). بیشتر فارغ التحصیلان نظری به تحصیل اشتغال داشته اند (۵۶,۷ درصد در مقابل ۲۱,۳ درصد). برای آزمون، چنانچه فقط دو گروه نسبتاً عمده: بیکار و اشتغال به تحصیل را انتخاب کنیم، مشاهده خواهیم کرد، آزمون به شدت تفاوت هارا معنی دار نشان می دهد، فارغ التحصیلان نظری بیشتر مشغول به تحصیل بوده ولی بیشتر فارغ التحصیلان کار دانش بیکار اند. بر اساس آزمون، در وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان کار دانش و نظری تفاوت معنی دار وجود دارد.

۵- مقایسه فارغ التحصیلان کاردانش و نظری به تفکیک وضعیت کنونی آنها به تفکیک جنسیت

شاخه	جنسیت	فرایوانی	در حال حاضر وضعیت شما چگونه است؟				جمع	
			شاغل	بیکار	سربازی	تحصیل		
کاردانش	زن	فرایوانی	59	444	0	180	673	
		درصد	8.8%	66.0%	0.0%	26.7%	100%	
	مرد	فرایوانی	166	290	130	114	700	
		درصد	23.7%	41.4%	18.6%	16.3%	100%	
	جمع		فرایوانی	225	734	130	294	1383
	جمع		درصد	16.3%	53.1%	9.4%	21.3%	100%
نظری	زن	فرایوانی	21	85	0	132	238	
		درصد	8.8%	35.7%	0.0%	55.5%	100%	
	مرد	فرایوانی	19	29	33	117	198	
		درصد	9.60%	14.60%	16.70%	59.10%	100%	
	جمع		فرایوانی	40	114	33	249	436
	جمع		درصد	9.2%	26.1%	7.6%	57.1%	100%

در جدول ۶۳، مشاهده می شود، در حال حاضر، میزان بیکاری در فارغ التحصیلان کاردانش بیش از فارغ التحصیلان نظری است، (۵۳،۱ درصد در مقابل ۲۶،۱ درصد). میزان بیکاری در زنان فارغ التحصیل کاردانش شدید تر است، به طوری که ۶۶ درصد زنان فارغ التحصیل کاردانش بیکار، ولی میزان بیکاری در زنان فارغ التحصیل نظری ۳۵،۷ درصد بوده است.

از سویی دیگر، اشتغال به تحصیل در فارغ التحصیلان رشته های نظری بیشتر است، (۵۷،۱ درصد در مقابل ۲۱،۳ درصد). همچنین ۱۶،۳ درصد مردان فارغ التحصیل کاردانش به تحصیل مشغول بوده، ولی اشتغال به تحصیل در مردان رشته های نظری ۵۹،۱ درصد است. بر اساس آزمون، در وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان زن و مرد در کاردانش و نظری، تفاوت معنی دار وجود دارد.

۶- مقایسه وضعیت کنونی فارغ التحصیلان کاردانش و نظری به تفکیک مدرک تحصیلی

مقایسه فارغ التحصیلان کاردانش و نظری به لحاظ اشتغال

مدرک تحصیلی در دو سطح	شاخه	کاردانش	نظری	وضعیت اشتغال		Total	
				شاغل	سایر وضعیت ها		
دیپلم	کاردانش	فرایوانی	186	1024	1210		
		درصد	15.4%	84.6%	100.0%		
	نظری	فرایوانی	17	208	225		
		درصد	7.6%	92.4%	100.0%		
Total		فرایوانی	203	1232	1435		
Total		درصد	14.1%	85.9%	100.0%		
فوق دیپلم و بالاتر	کاردانش	فرایوانی	44	219	263		
		درصد	16.7%	83.3%	100.0%		
	نظری	فرایوانی	24	220	244		
		درصد	9.8%	90.2%	100.0%		
	Total		فرایوانی	68	439	507	
	Total		درصد	13.4%	86.6%	100.0%	

در جدول ۶۰ مشاهده می شود، از ۱۲۱۰ فارغ التحصیل کار دانش که در وضعیت دیپلم مانده بودند، ۱۸۶ نفر (۱۵,۴ درصد) شاغل بوده اند. در صورتی که از ۲۲۵ فارغ التحصیل نظری در وضعیت دیپلم ۱۷ نفر (۷,۶ درصد) شاغل بوده اند.

آزمون انجام شده تفاوت نسبت هارا معنی دار نشان می دهد. به عبارت دیگر وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان دیپلمه شاخه کار دانش بهتر از اشتغال دیپلمه های شاخه نظری است.

مقایسه وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان کار دانش با گروه همتایان زیر دیپلم:

به منظور مقایسه وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان کار دانش و گروه همسال ۲۴-۲۰ ساله زیر دیپلم، از اطلاعات آماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ که وضعیت اشتغال و بیکاری افراد در گروههای سنی مختلف و میزان تحصیلات آنها را بترتیب در ستونهای مختلف مشخص نموده است و همچنین از یافته های پژوهش حاضر در خصوص وضعیت بیکاری و اشتغال فارغ التحصیلان کار دانش استفاده به عمل آمد.

اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان کار دانش و گروه همتا زیر دیپلم ۲۴-۲۰ ساله در سال ۱۳۹۵

جنس	زن و مرد		مرد		زن	
	گروه همتابه درصد	فارغ التحصیلان کار دانش به درصد	گروه همتا به درصد	فارغ التحصیلان کار دانش به درصد	گروه همتا به درصد	فارغ التحصیلان کار دانش به درصد
نرخ اشتغال	۳۵/۵	۱۶/۳	۶۲/۱	۲۳	۹	۸/۶
نرخ بیکاری	۱۷/۹	۵۳	۲۶/۶	۴۱/۴	۵۰/۶	۶۵

منبع: اطلاعات آماری مرکز آمار ایران ۱۳۹۵

بر اساس جدول شماره ۷۱ نرخ اشتغال فارغ التحصیلان کار دانش ۱۶/۳ درصد و گروه همسال ۲۴-۲۰ ساله زیر دیپلم ۳۵,۵ درصد میباشد. این میزان به ترتیب برای مردان و زنان زیر دیپلم ۶۲,۱ درصد و ۹ درصد و مردان و زنان کار دانش به ترتیب ۲۳ درصد و ۸,۶ درصد میباشد. این بدان معنی است که وضعیت اشتغال افراد زیر دیپلم در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله حدود دو برابر وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان کار دانش است. البته این بدان معنی نیست که این فاصله از حتمیت برخوردار است زیرا بخشی از فارغ التحصیلان کار دانش مشغول ادامه تحصیل و یا در خدمت سر بازی بسر میبرند.

عوامل موثر در اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان کار دانش از نظر مدیران هنرستانها، کارشناسان و صاحب نظران

مصاحبه شوندگان عبارتند از ۳۰ نفر از مدیران هنرستانها، ۴۰ نفر از کارشناسان داخل و خارج از آموزش و پرورش و نمایندگان بخش اشتغال شامل ۲۹ نفر مرد و ۱۱ نفر زن میباشد.

الف: پاسخ مدیران هنرستانها در خصوص دلایل بیکاری فارغ التحصیلان، در قالب سه محور: اقتصادی، آموزشی و اجتماعی دسته بندی شد. اغلب مدیران به طور صریح بیشترین تاکید در این مورد را بر عوامل آموزشی (داخل آموزش و پرورش) معطوف داشته اند. عوامل آموزشی، به عوامل مرتبط با دانش آموز، برنامه ریزی آموزشی، عوامل نیروی انسانی، فضا و تجهیزات و مدیریت آموزشی تقسیم بندی شده است. در بعد عوامل مرتبط با دانش آموز به شاخه کاردانش وعدم رغبت بعضی از آنها به شاخه کاردانش اشاره شده است. در بعد عوامل مرتبط با برنامه ریزی آموزشی به عوامل نظیر، تربیت فارغ التحصیلان بیش از نیاز بازار کار و توسعه کمی بجای توسعه کیفی هنرستانها تاکید شده است. در بعد عوامل مرتبط با مدیریت آموزشی به مواردی چون جدی نگرفتن کارورزی، اشکال در برون سپاری، ضعف در مهارت آموزی و ارتباط با بخش صنعت، خدمات و کشاورزی اشاره شده است. در رابطه با عوامل مرتبط با نیروی انسانی به مشکلاتی نظیر توزیع غلط و ضعف نیروی انسانی و مشاوره در هنرستانها، ناکارآمدی بعضی از مدیران و نامناسب بودن آموزش ضمن خدمت نیروی انسانی اشاره شده است. عامل دیگر مرتبط با فضا و تجهیزات آموزشی است که به بعضی از مشکلات نظیر، کمبود و نبود امکانات آموزشی، کمبود کتاب در رابطه با استانداردها و مجهز نبودن کارگاهها برای آموزشهای عملی تاکید شده است. در خصوص عوامل اجتماعی فرهنگی، به منفی بودن نگاه جامعه و بی رغبتی اولیا دانش آموزان به شاخه کاردانش، مدرک گرایی در جامعه و مشکل اشتغال دختران از نظر فرهنگی و اجتماعی اشاره شده است. همچنین در بعد عوامل اقتصادی به نبود زمینه اشتغال در بازار کار، نبود سهمیه اشتغال برای فارغ التحصیلان کاردانش و سیاستهای اقتصادی غلط دولت در قبال اشتغال فارغ التحصیلان تاکید شده است.

ب: پاسخ صاحب نظران و کارشناسان در مورد عوامل موثر در اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان کاردانش نیز در قالب ۵ محور: اقتصادی، مدیریتی، فرهنگی-اجتماعی، سیاسی و آموزشی گروه بندی شده است. در بعد عوامل بیکاری متاثر از اقتصاد جامعه، که خود به ساختار اقتصادی و منابع مالی تقسیم بندی شده است به عواملی نظیر دولتی بودن بخش عمده اقتصاد و تضعیف بخش خصوصی، فرار سرمایه ها و سودآور بودن مشاغل واسطه گری و استفاده از رانتهای اقتصادی، کمبود نقدینگی صاحبان صنایع و تعطیلی واحدهای تولیدی و عدم حمایت دولت و بانکها از فارغ التحصیلان برای تامین منابع کسب و کار بیان شده است. در بعد عوامل فرهنگی-اجتماعی بیکاری، به عواملی نظیر، افزایش مشارکت زنان در جامعه، گرایش فارغ التحصیلان به کارهای دلالتی و واسطه گری، جوان بودن جمعیت، مدرک گرایی در جامعه، زیاده خواهی فارغ التحصیلان که حاضر به پذیرش هر شغلی نیستند، توقع اشتغال در مشاغل اداری ذکر شده است. در مورد عوامل آموزشی اثر گذار بر بیکاری فارغ التحصیلان، از عواملی نظیر، به روز نبودن استانداردهای آموزشی، همراه نبودن آموزش با مهارت آموزی در محیط واقعی کار و نیروی انسانی و تجهیزات ناکارآمد یاد شده است.

در خصوص عوامل مدیریتی تاثیر گذار در بیکاری فارغ التحصیلان که خود به دو دسته شامل عوامل مدیریتی خارج و عوامل مدیریتی داخل آموزش و پرورش تقسیم بندی شده است به تمرکز گرایی در مدیریت کشور، ناهماهنگی دستگاههای اجرایی و تعدد مراکز تصمیم گیری، فقدان الگوی آمایش سرزمین

برای جهت دهی رشته های تحصیلی دانش آموزان، فقدان نظام صلاحیت حرفه ای، نبودن سامانه جامع اطلاعاتی بازار کار، مشارکت کم بخشهای بیرونی با آموزش و پرورش و نبودن قوانین الزام آور در این خصوص اشاره شده است. در بعد سیاسی به روابط پر تنش ایران در سطح جهانی و کارشکنی ابر قدرت ها به ویژه امریکابرای مانع شدن پیشرفت اقتصادی کشور در نتیجه اشتغال بیان شده است.

پیشنهادها

۱- یافته های این پژوهش و سایر پژوهشها نشان میدهد میزان ارتباط بین رشته ها و مشاغل احراز شده توسط آنها در حد پایین و ضعیف است و اکثر فارغ التحصیلان در بخش خدمات شاغل هستند و کمتر در رشته های کشاورزی و صنعت مشغول بکار شده اند. از طرف دیگر یافته ها نشان میدهند کمبود زمینه اشتغال در رشته تحصیلی به عنوان اصلی ترین عامل عدم اشتغال مرتبط با رشته فارغ التحصیلان کار دانش بیان شده است. یکی از دلایل آن فراوانی فارغ التحصیلان در بعضی از رشته ها است. به عنوان نمونه رشته کشت گیاهان دارویی و گرافیک کامپیوتر برای دختران اغلب با فراوانی فارغ التحصیل رو بروست. پیشنهاد می گردد که حد الامکان سرعت توسعه کمی جذب دانش آموزان در بعضی از رشته ها متوقف شود و با تاسیس رشته های جدید، بر مبنای آمایش سر زمین، استعداد ها، منابع و نیازهای شغلی بازار کار هر منطقه و شهرستان برنامه ریزی لازم به عمل آید.

۲- با توجه به ارتباط کیفیت مهارت آموزی به تجهیزات و امکانات به روز و مورد نیاز هر رشته، و از طرفی وضعیت نامناسب تجهیزات و امکانات آموزشی موجود در هنرستانها به دلیل محدودیت های اعتباری، ضروری است تدابیری جهت گذراندن آموزش های عملی در موسسات صنعتی و خدماتی و استفاده از سیمولاتورها برای رفع و کاهش این مشکلات در نظر گرفته شود. محقق خود مشاهده کرده است برای بعضی از رشته ها نظیر گیاهان دارویی در یکی از شهرستانها کوچک ترین و کمترین امکانات حتی یک دستگاه کوچک خشک کن گیاه وجود نداشته است.

۳- ضروری است با اصرار آموزش و پرورش و سایر نهاد ها برنامه جامع ای برای اشتغال دانش آموختگان فنی حرفه ای و کار دانش تدوین شود. این برنامه به نوعی مطالبه نظام آموزش فنی و حرفه ای از دولت و از جامعه به شمار می آید و از این نقطه نظر از جمله مقتضیاتی بشمار می آید که موفقیت رابطه بین نظام آموزش فنی و حرفه ای و محیط کار را تسهیل و تضمین میکند.

۴- یافته های پژوهش بخصوص نتایج مصاحبه ها نشان میدهد عواملی نظیر، کمبود مشاوران متخصص و کار آمد، ناکار آمدی بعضی از مدیران و هنر آموزان، کمبود استاد کاران و ضعف مهارتی آنها، بی انگیزگی بعضی از کادر های آموزشی، مجهز نبودن کارگاهها در هنرستانها و جذب دانش آموزان ضعیف، در اجرای کار دانش بصورت محسوسی وجود دارد. لازم است برای هر یک از مشکلات فوق که با اشتغال فارغ التحصیلان ارتباط بسیار تنگاتنگی دارد برنامه های لازم طراحی و اجرا شود.

۵- مطابق با اظهار نظر فارغ التحصیلان و کارشناسان عوامل اجتماعی، فرهنگی از جمله، تصور ذهنی منفی جامعه و کارفرمایان و اولیا به کار دانش، مدرک گرایی، قانع نبودن فارغ التحصیلان به شغل‌های موجود، کم بودن انگیزه و پشتکار برای اشتغال، ضعف فرهنگ کار در جامعه، مشارکت کم بخش‌های بیرون برای کیفیت بخش به کار دانش، از عوامل منفی و موثر بر اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان است. لازم است آموزش و پرورش به تناسب امکانات و ظرفیت موجود خود و مسئولیتهای مربوطه از طریق برنامه ریزی های مختلف و متنوع نسبت به رفع مشکلات کمک کند. همچنین مؤلفه های مرتبط با فرهنگ و جامعه نیز از طروق مختلف از جمله آموزش از طریق صدا و سیما و رسانه ها و وضع قوانین مختلف در این خصوص مورد نظر قرار گیرند.